

فرآیند رشد و توسعه اقتصادی

ویراست اول

مؤلف : دکتر احمد علی اسدپور

جستارهای علمی و پژوهشی

فرآیند رشد و توسعه اقتصادی

ویراست اول

تألیف: دکتر احمد علی اسدپور

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس

سرشناسه	:اسدپور، احمدعلی، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: فرآیند رشد و توسعه اقتصادی / نویسنده احمدعلی اسدپور.
وضعیت ویراست	: [ویراست ۱].
مشخصات نشر	: بندرعباس: دانشگاه آزاد اسلامی (بندرعباس)، ۱۳۸۷.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۲ص. : جدول، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۴۵۰-۸۷۲-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیفا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: رشد اقتصادی
موضوع	: کیفیت زندگی
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی. واحد بندرعباس
رده بندی کنگره	: HD۷۵/۵الف ۱۳۸۷
رده بندی دیویی	: ۳۲۸/۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۲۳۲۷۳۷

انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس

تلفن تماس: ۰۷۶۱-۶۶۷۷۵۰۲

فرآیند رشد و توسعه اقتصادی

ویراست اول

تألیف: احمدعلی اسدپور

چاپ دوم: ۱۳۹۲

قطع: وزیری

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۶۵۰۰۰ ریال

ISBN: 978-964-450-872-1

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۴۵۰-۸۷۲-۱

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری و ترجمه برای دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس محفوظ است.

تقدیم به مردمان جهان جنوبی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	پیشگفتار
۱۵	فصل اول : توسعه اقتصادی
	توسعه، اهداف توسعه، نهادینه شدن رشد، انتقال جمعیتی، ارتقاء سطح زندگی، تحول ساختاری (تحول بنیادین)، تغییرات سیکل های اقتصادی، نهادینه شدن آموزش و پژوهش
۶۳	فصل دوم : رشد و توسعه اقتصادی انگلیس
	انقلاب کشاورزی، اختراعات و نوآوری های تکنیکی، افزایش پتانسیل تولید، نقش سرمایه در توسعه اقتصادی، نقش تقاضا در توسعه اقتصادی، نهادینه شدن آموزش و پژوهش، نقش دولت در توسعه اقتصادی
۱۰۱	فصل سوم : واکنش های جهانی در برابر دانش های نو از انگلیس
	تاثیرات انگلیس بر کشورهای دیگر، فراگیری توسعه اقتصادی در قاره اروپا، رشد و توسعه اقتصادی در کشورهای اروپای مرکزی، رشد و توسعه اقتصادی بلژیک، رشد و توسعه اقتصادی سوئیس، رشد و توسعه اقتصادی فرانسه، رشد و توسعه اقتصادی آلمان، ارتقاء سطح زندگی، نهادینه شدن آموزش و پژوهش، رشد و توسعه اقتصادی دانمارک
۱۶۳	فصل چهارم : رشد و توسعه اقتصادی آمریکا
	نهادینه شدن آموزش و پژوهش
۱۸۱	فصل پنجم : رشد و توسعه اقتصادی ژاپن
	ایده ناسیونالیستی در ژاپن، ژاپن بعد از گشودگی کشور، نقش بخش کشاورزی و صنایع کوچک در رشد و توسعه اقتصادی، نقش حکومت در پرش اقتصادی ژاپن، نهادینه شدن آموزش و پژوهش

فصل ششم : رشد و توسعه اقتصادی شوروی سوسیالیستی ۲۱۵
دوره تکامل اقتصادی شوروی ۱۹۲۸-۱۹۶۵ میلادی

فصل هفتم : تجربه‌هایی از رشد و توسعه اقتصادی کشورهای صنعتی برای کشورهای
جهان جنوبی ۲۴۳
الف. فاز پیش از آغاز توسعه اقتصادی ب. فاز توسعه اقتصادی (صنعتی) پ. فاز نوآوری و سبقت

جداول و نمودارها ۲۶۵

منابع ۲۸۳
الف. منابع فارسی، ب) منابع لاتین

پیشگفتار

بشر در آغازین سالهای قرن بیست و یک میلادی، با پیشرفت علم و تکنولوژی، اتمها را شکافته، به قعر دریا ها و اوج آسمانها دست یافته است. با این حال بیش از دوسوم از جمعیت هفت میلیاردی بر روی کره خاکی در فقر نسبی و فقط یک سوم در رفاه نسبی بسر می برند. این تمایز پدید آورنده دو گروه کشور های غنی شمالی و فقیر جنوبی شده که نتیجه مستقیم تغییر و تحولی است که از سال ۱۷۵۰ میلادی در ساختار اقتصادی کشور انگلیس آغاز شد که بعدها بنام "انقلاب صنعتی" معروف گردید. این انقلاب بعد از نیم قرن اروپای مرکزی و آمریکای شمالی را در بر گرفته، موجب تغییرات بی سابقه و رادیکال اقتصادی - اجتماعی گردیده و شرایط زندگی را به گونه ای مثبت در دویست سال اخیر متحول کرده است. به عنوان مثال در اثر این تحول، تولید جهانی طی سالهای ۱۷۸۵ تا ۱۹۷۱ میلادی به بیش از ۱۷۳۰ برابر افزایش یافته، اما نتایج مثبت این دگرگونی غیر عادلانه در جهان تقسیم شده است. درآمد متوسط در بیست کشور غنی دنیا سی و هفت برابر بیشتر از بیست کشور فقیر دنیا و فاصله این دو گروه کشورها در چهل سال گذشته به دو برابر افزایش یافته است.

گروه کشورهای اروپائی و آمریکای شمالی در دنباله روی انگلیس در روند توسعه اقتصادی مداوم قرار گرفته و نتایج آن را همانند ریشه کن شدن بیسوادی و افزایش سطح سرانه رفاه زندگی به میزان سالیانه حدود ۲/۳٪ تجربه کردند. اما گروه کشورهای فقیر که حداقل سه چهارم مردمان روی زمین را شامل میشود، از نتایج تحولات جامعه انگلیس به دلیل وضعیت استعمارزدگی به درد و رنج افتاده و تنها به صورت مصرف کننده کالاهای تولیدی اروپا و بعدا آمریکا در آمدند، یعنی اقتصاد آنها در راستای نیاز کشورهای صنعتی پیشرفته، دگرگون گردید.

رهایی بسیاری از کشورهای جهان جنوبی از یوغ استعمار در سالهای بعد از جنگ جهانی دوم نویدی نو را به ارمغان آورد که باعث شد در پایان دهه پنجاه و شصت قرن بیستم میلادی، مکانیسم های توسعه اقتصادی دوباره مورد توجه خاص قرار گرفته، تعویض ساختار اقتصادی در صدر اهداف این کشورها قرار گیرد. در این راستا راهکارهای متفاوتی ارائه شد. یکی از این

راهکارها از آن "والت روستو"^۱ بود که با تئوری معروفش، اعتقاد داشت که شکل گیری سرمایه کافی، جهش اقتصادی یا "Take-off"^۲ را بوجود می آورد. قبل از آن تئوری "رشد تعادلی" تبلیغ می شد که برآن اساس، دولت می بایستی با مرتبط ساختن سرمایه گذارها در تمام بخش های مهم اقتصادی برای "جهش بزرگ"^۳ کوشش نماید، زیرا افزایش تولید و در نهایت افزایش درآمد در هرکدام از بخشهای اقتصادی باعث افزایش بازار فروش کالا در دیگر بخشها می شود.^۴ این تئوری، نیاز به برنامه ریزی همه جانبه توسعه بوسیله دولت را توجیه می کرد. در این رابطه هیرشمن^۵ تئوری "رشد نامتعادل" را مطرح کرد که بر اساس آن توسعه اقتصادی فقط یک بخش اقتصادی را بعنوان بخش پیشتاز مورد توجه قرار می داد.^۶ برخلاف این تئوری، نگرش "گرشن کرون"^۷ بود که بسیار شدیدتر از تمام اقتصاد دانان مطروحه، روندی تاریخی را دنبال می کرد. او به این نتیجه رسیده بود که روند و پروسه صنعتی شدن یک کشور، بر حسب درجه عقب ماندگی اش از کاروان توسعه، بسیار متفاوت است.^۸ بر خلاف "گرشن کرون"^۹، "زنگهاس"^{۱۰} جامعه شناس است که سعی کرده با مقایسه مستقیم کشورهای موفق و ناموفق از نظر اقتصادی، اهمیت پخش نابرابر و غیر متعادل درآمد را مورد بررسی قرار دهد.^{۱۱}

آری، استقلال سیاسی کشورهای جهان سوم در سالهای بعد از جنگ جهانی دوم توانست تا اندازه ای موجب رشد اقتصادی شود که بیشتر از برنامه ریزی این دولت ها در صنعت سر چشمه

¹ Walt Rostow

² Rostow, W.W. (Hg), 1964: The economics of Take-off into sustained Growth, New York

³ Pig Push

⁴ Rosenstein-Rodan, P. Problems of Industrialization of Eastern and South-Eastern Europe, in: Economic Journal 53, 1943, P. 202.

⁵ Albert Hirschman

⁶ Hirschman, A.O. 1958, Die Strategie der wirtschaftlichen Entwicklung, Stuttgart

⁷ Alexander Gerschenkron

⁸ Gerschenkron, A. 1966, Economic Backwardness in Historical Perspective, Cambridge, Mass

⁹ Gerschenkron, A.

¹⁰ Dihaas

¹¹ Senghaas, D. 1982, Von Europa lernen, Entwicklungsgeschichtliche Betrachtungen, Frankfurt

میگرفت، اما این استقلال سیاسی به اندازه ای نبود که بتواند موتور رشد و توسعه اقتصادی را آن چنان قدرتمند سازد که آنها را به کشورهای صنعتی امروزین نزدیک کند.

آمارها نیز از عدم توانایی کشورهای جنوبی در تغییر وضع موجود حکایت دارند. به عنوان مثال در سال ۱۹۹۷ میلادی از ۹۶۶ میلیون نفر هندی، ۲۰۸ میلیون نفر، یعنی حدود یک پنجم، گرسنه بوده و یا از بدی تغذیه رنج برده اند.

بدین جهت امروزه، اولاً نیاز به شناسایی و بررسی فرآیند رشد و توسعه اقتصادی که از تغییرات ساختاری کشورهای موفقی صنعتی سرچشمه می گیرد، امری لازم و ضروری است. ثانیاً وظیفه کشورهای جنوبی است که از فرصت باقیمانده، راه رشد و توسعه خود را بیابند و گرنه در دهه های آینده به مراتب وضعی وخیم تر از امروز خواهند داشت.

نگارنده در این کتاب، بر آن است که امکان پذیری رشد و توسعه اقتصادی را که نفسی عمیق و طولانی لازم داشته و زمان زیادی می طلبد، با توجه به فرآیند تغییرات ساختاری کشورهای سرمایه داری و سوسیالیسم بررسی نموده و در پی پاسخگویی به این پرسش باشد که آیا کشورهای فقیر و عقب افتاده جهان جنوبی می توانند به سطح کشورهای غنی شمالی رسیده و در نهایت از آنها سبقت گیرند؟

برای نیل بدین منظور، ابتدا در فصل اول، به پیش زمینه های لازم تغییرات ساختاری جهت توسعه و رشد اقتصادی، در فصول دوم تا ششم، به فرآیند رشد و توسعه اقتصادی کشورهای انگلیس، اروپای مرکزی، آمریکا، ژاپن و روسیه و در فصل آخر، به طرح تجربه های چند از رشد و توسعه اقتصادی کشورهای صنعتی برای کشورهای جهان جنوبی پرداخته شده است.

امید است کتاب حاضر برای رسیدن کشورهای جهان جنوبی به سطح رشد و توسعه اقتصادی کشورهای صنعتی امروزی و سبقت گرفتن از آنها، قدمی باشد و دانشجویان عزیز و علاقه مندان بتوانند از آن بهره ای هر چند ناچیز بر گیرند.

در اینجا لازم است از کلیه عزیزانی که به نحوی در به فرجام رسانیدن چاپ این کتاب صمیمانه بذل مساعدت فرموده اند، همچنین از مسئولین دفتر انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی

واحد بندرعباس، مشوقین گرامی یعنی دانشجویان عزیز دانشگاه آزاد اسلامی و هرمزگان،
مخصوصاً اساتید معظم تشکر و قدردانی شود.

بدیهی است ارسال هرگونه پیشنهاد، انتقاد و یا نظر اصلاحی به ایمیل نگارنده

asadpour.a@gmail.com موجب تقدیر و امتنان خواهد بود.

احمدعلی اسدیپور